

ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМ

Дано визначення терміну «регіон». Визначено найважливіші завдання, які мають вирішуватися в процесі державного регулювання економічного розвитку регіонів. Створено дієвий соціально-економічного механізм державних відносин, здатного забезпечити функціонування національної економіки як єдиного цілого через поєднання інтересів держави і її регіональних складових.

Дано определение срока «регион». Определены важнейшие задания, которые должны решаться в процессе государственной регуляции экономического развития регионов. Создан действенный социально-экономического механизм государственных отношений, способного обеспечить функционирование национальной экономики как единого целого через сочетание интересов государства и ее региональных составляющих.

Determination of the term «region» is given . The major tasks which are to decide in the process of the state adjusting of economic development of regions are certain.

Created an effective socio-economic mechanism of public relations, able to ensure the functioning of the national economy as a whole through a combination of state interests and its regional components.

Постановка проблеми. Всі інструменти державної економічної політики, які так чи інакше впливають на регіональний розвиток, можна розділити на дві складові. Перша – власне державне регулювання територіального розвитку, тобто та складова державної економічної політики, єдиною або основною метою якої є вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. Усі інші цілі, навіть якщо вони і існують, носять другорядний характер. Решта механізмів впливу державної економічної політики на регіональний розвиток належить до так званих «регіональних наслідків нерегіональних рішень». У цьому випадку йдеться про вплив на регіональний розвиток заходів державної економічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні та методологічні засади такої складної сфери діяльності, як управління регіональним розвитком на сьогодні досить широко представлені у наукових працях багатьох фахівців у галузі регіоналістики, серед яких: О.І. Амоша, Г.В. Балабанов, С.І. Бандур, П.Ю. Беленький, П.Т. Бубенко, З.С. Варналій, З.В. Герасимчук, А.П. Голіков, Г.К. Губерна, Б.М. Данилишин, В.В. Дорофієнко, І.В. Заблодська, Л.М. Зайцева, Т.А. Заяць, Ю.М. Іпатов, Б.Т. Кляненко, С.А. Мельник, К.М. Миско, І.Р. Михасюк, Н.А. Мікула, А.О. Монаєнко, Ю.В. Наврузов, О.Ф. Новікова,

Ю.В. Орловська, С.А. Романюк, С.М. Серьогін, В.К. Симоненко,
Ю.І. Стадницький, Д.М. Стеченко, Г.Ф. Столбов та інших відомих учених.

Постановка завдання:

- дати визначення терміну «регіон»;
- визначити найважливіші завдання, які мають вирішуватися в процесі державного регулювання економічного розвитку регіонів;
- створити дієвий соціально-економічного механізм державних відносин, здатного забезпечити функціонування національної економіки як єдиного цілого через поєднання інтересів держави і її регіональних складових.

Виклад основного матеріалу.

Регіональна економіка є економікою оптимального господарювання на території регіону. У спеціальній літературі науковці інколи вважають за можливе застосування терміна “регіон” лише для позначення територій, виділених за певним принципом. Так, у монографії, присвяченій регіональним аспектам інноваційного розвитку, Б.І. Адамов зазначає таке: “Уявлення про регіон виникає тоді, коли на певній території створюються і реалізуються програми будь-якої конкретної діяльності ..., що має на меті формування будь-яких специфічних характеристик життя на цій території” [1, с. 26-27].

Мета регіональної економіки полягає в забезпеченні стійкої рівноваги в природі, у сфері виробництва, на ринку чинників виробництва, на ринку благ і послуг зі стійким зростанням життєвого рівня населення.

Під економічним регіоном більшістю дослідників розуміється цілісна територія країни зі своєю спеціалізацією, структурою виробництва і внутрішніх зв'язків [5, с. 120].

У науковій літературі регіон розглядається як:

- 1) адміністративно-господарська одиниця (територія), а саме: район, область, край, округ;
- 2) економіко-географічне утворення, тобто частина території країни з однорідними природними умовами і специфічною спрямованістю розвитку продуктивних сил;
- 3) група сусідніх держав із загальними історичними традиціями і взаємопов'язаною економікою [3, с. 89].

Одним з визначень терміна «регіон» є таке: регіон – це область, район, територія, частина країни, що відрізняються сукупністю природних або таких, що історично склалися, економіко-географічних умов і національного складу населення. Виходячи з цього визначення, терміни “регіон”, “район”, “територія” ми використовуємо як синоніми (різні типи регіонів розглядаються нижче, у розділі присвяченому теоріям регіонального зростання).

З-поміж розглянутих підходів саме системний підхід є найбільш близьким до цілей нашого дослідження. Він дає змогу розглядати регіон як відкрити систему, а також процесний підхід, за допомогою якого виникає

можливість проаналізувати входи і виходи системи, а отже, і прогнозувати її поведінку.

С.А. Романюк у ґрунтовній праці щодо політики регіонального розвитку в Україні зазначає, що в ній “під регіоном ... розуміється найбільша адміністративно-територіальна одиниця субнаціонального рівня, яка має виборну владу, юридичну незалежність та власний бюджет”, при цьому він також зазначає конкретний перелік територій, які підпадають під це визначення, для уникнення можливого різночитання [7, с. 67].

Регіональна політика – це сукупність цілей, завдань, принципів і методів, використовуваних в управлінні розвитком регіонів. Як основні цілі регіональної політики можна назвати забезпечення балансу державних і регіональних інтересів, створення рівних можливостей всьому населенню, зменшення відмінностей у рівні життя [6, с. 23].

Основними суб'єктами проведення регіональної політики є центральні і місцеві органи державного управління.

Держава покликана сприяти підтримці економічної, соціальної й політичної стабільності в кожному регіоні, забезпеченню їх ефективної взаємодії, поєднанню конкретних підходів до вирішення проблем окремих регіонів в єдності із загальними принципами функціонування ринку на всій території. Основні параметри регіонального розвитку задаються центром у вигляді законодавчих і нормативних актів. Це стосується порядку й механізму приватизації, ціноутворення, податкової політики тощо. Центр виробляє єдину науково-технічну політику, яка має бути основним чинником стабілізації економіки в регіонах, сприяти формуванню інтелектуального й кадрового потенціалу, особливо у сфері фундаментальної науки [2; 6, с. 33].

На державному рівні формується загальнонаціональна єдина концепція розвитку та розміщення продуктивних сил з відповідною схемою міжрегіонального розподілу праці, визначається пріоритетність розвитку окремих регіонів, регулюються організація виробництва в проблемних регіонах, міжрегіональні економічні зв'язки, реалізуються великомасштабні програми.

Одним із завдань регіональної політики є формування інституту місцевого самоврядування. Місцеві органи влади несуть відповідальність за збереження, відтворення та раціональне використання природних ресурсів, охорону навколишнього середовища і, виходячи з особливостей природних умов на своїй території, розробляють і здійснюють місцеву політику природокористування.

Важливим завданням регіональної політики є забезпечення комплексного розвитку регіональних інфраструктурних систем. Місцевим органам влади при цьому відводиться важлива роль в організаційно-правовому оформленні ринкового механізму. Вони розробляють програми приватизації об'єктів, що знаходяться на їх території і перебувають у їх власності, реєструють відкриття нових підприємств, здійснюють регулювання та стимулювання розвитку малого підприємства.

Система заходів з проведення цілеспрямованої регіональної політики, розроблена західними вченими-регіоналістами, включає також політику антистимулів і заборонних заходів. В країнах ЄС з 1960-х рр. проводиться скоординована регіональна політика. В рамках цієї організації створені такі структури, як Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський інвестиційний фонд.

Регіональний розвиток, на нашу думку, є режимом функціонування регіональної системи, який орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня та якості життя населення, забезпеченого стійким, збалансованим багатофакторним відтворенням соціального, господарського, ресурсного і екологічного потенціалів території.

У науковій літературі термін «розвиток» часто вживається в таких поєднаннях: економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, розвиток економіки, розвиток регіону, міста. У кожному випадку під розвитком зазвичай розуміється будь-яка прогресивна зміна, перш за все, в економічній сфері. При цьому зміна може бути кількісною, тобто приводить до економічного зростання, або якісною – забезпечує структурні зміни змісту розвитку або набуття економічною системою нових характеристик. Разом з економічними характеристиками нерідко розглядають соціальні параметри розвитку. Більше того, соціальні характеристики давно вже стали повноправними показниками при оцінюванні рівня розвитку будь-якого регіону.

Регіональним називають розвиток, що характеризується тим чи іншим співвідношенням регіональних показників. Існують три типи регіонального розвитку: асиметричний, гармонійний і нейтральний [4, с. 142].

Асиметричний (дисгармонійний) тип (характер) регіонального розвитку є таким типом, при якому регіони, що мають відносну перевагу за тим чи іншим показником на початку періоду, надалі його нарощують, а регіони, що мають відносно відставання, його посилюють.

Гармонійний (симетричний) тип регіонального розвитку передбачає скорочення розриву в рівні регіональних показників.

Нейтральний тип розвитку – це такий тип, при якому співвідношення в рівні регіональних показників протягом періоду залишається незмінним.

У сучасних умовах до найважливіших завдань, які мають вирішуватися в процесі державного регулювання економічного розвитку регіонів, на наш погляд, слід зарахувати:

– зміцнення соціально-економічних основ держави, збереження її цілісності шляхом забезпечення соціально-економічної інтеграції територій, зміцнення єдиного соціального й економічного простору;

– згладжування початкових відмінностей в рівнях економічного та соціального розвитку регіонів, забезпечення гідного рівня і якості життя населення;

– створення дієвого соціально-економічного механізму державних відносин, здатного забезпечити функціонування національної економіки як єдиного цілого через поєднання інтересів держави і її регіональних

складових;

–формування багатоукладної економіки на основі рівноправного розвитку різних форм власності, соціальної та ринкової інфраструктури.

Державна регіональна політика є невід’ємною складовою політики держави, спрямованої на організацію країни в цілому відповідно до прийнятої державної стратегії країни.

Регіональній політиці відводиться провідна роль в забезпеченні інтеграції територій. Отже, регіональною політикою можна вважати таку систему дій, яка реалізує інтереси держави відносно регіонів і внутрішні інтереси самих регіонів відносно до самих себе і держави адекватними методами і способами.

Розвиток завжди має спрямованість, яка визначається метою або системою цілей. Позитивна спрямованість свідчить про прогресивний розвиток, негативна спрямованість, навпаки, є свідченням регресу або деградації. Іншими словами, природа розвитку регіонів завжди передбачає певну мету або декілька цілей. Таким чином, розвиток регіону є багатовимірним і багатоаспектним процесом. Розвиток регіону зазвичай розглядається з погляду сукупності різних соціальних і економічних цілей. Навіть якщо йдеться тільки про економічний розвиток, він зазвичай розглядається спільно з соціальним і включає: зростання виробництва та доходів; зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах суспільства; зміни в суспільній свідомості; зміни в традиціях і звичках.

Таке розуміння регіонального розвитку принципово відрізняє його від процесів механічного зростання або структурних ускладнень. Наприклад, не можна віднести до регіонального розвитку насичення території промисловими об’єктами без відповідних змін у соціально-економічній політиці інфраструктури.

Відповідно до цілей розвитку регіонів будується система критеріїв (характеристик розвитку) і показників, якими вимірюються ці критерії. Незважаючи на деякі відмінності між країнами і регіонами в ієрархії цінностей і в цілях розвитку, міжнародні організації оцінюють рівень розвитку країн і регіонів за деякими універсальними інтегральними показниками. Одним із таких показників є індекс розвитку людини, розроблений у рамках Програми розвитку ООН. При цьому для розрахунку використовуються три показники економічного розвитку: очікувана тривалість життя при народженні, інтелектуальний потенціал (письменність дорослого населення і середня тривалість навчання), величина подушного доходу з урахуванням купівельної спроможності валюти і зниження граничної корисності доходу.

Разом з інтегральними показниками, одним з яких є індекс розвитку людини, використовуються і окремі показники розвитку регіонів: національний дохід на душу населення; рівень споживання окремих матеріальних благ; рівень диференціації доходів; тривалість життя; рівень фізичного здоров’я; рівень освіти; рівень щастя населення.

Особливе значення у визначенні рівня економічного розвитку регіону мають традиційні показники, що описують рівень виробництва та споживання благ і зростання цього рівня з розрахунку на душу населення: валовий національний продукт, валовий внутрішній продукт, реальний валовий національний продукт на душу населення, темпи зростання цих показників.

Висновки. На сьогодні основною метою економічного розвитку більшості країн та їх регіонів є поліпшення якості життя населення. Як цілі соціально-економічного розвитку регіону використовуються: збільшення доходів, поліпшення освіти, харчування та охорона здоров'я, зменшення рівня бідності, оздоровлення навколишнього середовища, рівність можливостей, розширення особистої свободи, збагачення культурного життя.

Використані джерела інформації:

1. Адамов Б.І. Організаційно-економічні основи управління розвитком міст: [Монографія] / Б. І. Адамов. – К.: Грот, 1998. – 215с.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року [Електронний ресурс] : Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. N 1001. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-2006-%EF&p>
3. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади: Навч. посіб. / За заг. ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйка. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2002. – 352 с.
4. Колосюк А.А. Особливості регіональної політики України в сучасних умовах / А.А. Колосюк // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2008. – № 4. – С. 141-143.
5. Павлов В.І. Концептуальні засади управління сталим просторовим розвитком / В.І. Павлов, Н.В. Павліха // Вісник економічної науки України. Науковий журнал. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. – № 1(11) – С. 119 – 124.
6. Політика регіонального розвитку в Україні: особливості та пріоритети. Аналітична доповідь / За ред. З. Варналія. – К., 2005. – 62 с.
7. Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження: [Монографія] / С.А. Романюк. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.

Рецензент: Корецький М.Х., д.держ.упр., професор